

ŞEYH VASFÎ'NİN REYÂHÎN ADLI ESERİ

*Mehmet ATALAY****Özet**

Şeyh Vafî, XIX. yüzyıl Türk edebiyatının güçlü şairlerindedir. Üç dilde şiir yazmıştır. Eski yeni tartışmalarında Muallim Nâcî'nin yanında yer almıştır. Tercümân-ı Hakikat, Saâdet ve Mürüvvet gazetelerinden şiir ve makaleleri yayınlanmıştır. Şiirlerinde Vafî ve Berki mahlaslarını kullanmıştır. 59 yıllık ömrüne farklı konularda yazılmış 12 eser sığdırmıştır. Metnini ve tercümesini sunduğumuz Reyâhîn adlı eseri Sa'dî ve Mevlânâ'dan yapılan alıntılarını içermektedir.

Anahtar kelimeler: *Şeyh Vafî, Türk Edebiyatı, Fars Edebiyatı, Tercüme, Sa'dî, Mevlânâ.*

SHEIKH VASFI'S WORK: REYÂHIN

Abstract

Sheikh Vafî is one of the great poets of Turkish literature in 19th century. He had poems in three languages. He had defended Muallim Naci in old and new poetry discussions. His poems and articles were published in the Tercüman-ı Hakikat, Saadet and Mürüvvet newspapers. They got Vafî and Berki as nickname at his poems. Along his fifty nine years of his life had 12 works in different topics. His work Reyahin that presented its text and translation in this article contains excerpts from Sadi and Rumi.

Keywords: *Sheikh Vafî, Turkish literature, Persian literature, translation, Sa'dî, Rumi.*

ŞEYH VASFÎ'NİN REYÂHÎN ADLI ESERİ

Klasik Türk edebiyatının üç dilde şiir yazabilen güçlü şâirlerinden olan Şeyh Vafî'nin asıl adı Ali olup 1851 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası, İstanbul Draman'daki Kefevî Tekkesi şeyhi Mehmed Râşid Efendi'dir. İlk bilgilerini babasından ve Fâtih Câmîi imamlarından Hoca Mustafa Efendi'den almıştır. Gelibolulu Hoca Tâhir Efendi'den *Mesnevî* ile Câmî ve Hâfız divanlarını okumuştur. 1866'da babasının ölümü üzerine 15 yaşındayken babasının yerine tekkenin şeyhliğine getirilmiştir. Dergâhtaki vazifesine devam ederken, Fâtih Merkez Rüşdiyesi'nde Kavâid-i Osmâniyye ve Mekteb-i Kuzât'da Kitâbet-i Resmîyye, Mekteb-i Nüvvâb'da Kitâbet ve İnşâ dersleri vermiştir. Tercümân-ı Hakikat, Saâdet ve Mürüvvet gazetelerinde şiir ve makaleleri yayımlanmıştır. Meclis-i Meşâyih üyeliğinde de bulunan Şeyh Vafî 1910 yılında vefat etmiş ve Draman Câmîi haziresinde babasının yanına defnedilmiştir. Ölümüne şâir Eşref tarafından tarih düştürülmüştür.

Tanzimat edebiyatının ikinci yarısında Muallim Nâcî ile Recâzâde Mahmud Ekrem arasındaki eski-yeni edebî tartışmalarında eski edebiyatı savunarak Muallim Nâcî'nin yanında yer almıştır. Asrî bir edebiyât-ı atîka oluşturma gayretinde bulunan Şeyh Vafî, 1895 yılında Mekteb mecmuasında yayımlanan Muhâdarât başlıklı makalesiyle, Ahmed Midhat Efendi ile Mustafa Hâzım ve Müstecâbîzâde İsmet arasında cereyan eden tartışmanın doğmasına sebep olmuştur. Şiirleri ve makaleleri Tercümân-ı Ahvâl ve Saâdet gazeteleri ile Maârif, Mekteb, Hazîne-i Fünûn, İmdâdü'l-midâd, Güneş ve Mürüvvet dergilerinde yayımlanmıştır. Daha çok Vafî, bazen de Berki mahlasını kullandığı şiirlerinde aşk, tabiat ve tasavvuf konularına yer vermiştir. Muallim Nâcî'ye büyük bir hayranlık duyan şâir, onun Mes'ûd-ı Harâbâtî mahlasıyla yazdığı birçok şiirine nazireler yazmıştır. Şeyh Vafî'nin şiirleri sâde, üslûbu selîs, nesri temizdir. Muallim Nâcî ile birlikte neşrettikleri *Şöyle Böyle* adlı eserin önsözünde Osmanlı şiiri hakkındaki görüşlerine yer vermiştir.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, matalay0706@gmail.com

Tanzimattan sonraki dönemde daha çok Batılı şâir ve yazarlardan tercüme yapıldığı sırada, Şeyh Vasfî, Fars edebiyatının ünlü şâirlerinin şiirlerinden çeviriler yapmıştır. Yazdığı sarf ve nahiv kitapları uzun süre mekteplerde okutulmuştur.

Şeyh Vasfî, Mualim Nâcî'nin çok yakın dostu ve hayranı olup, edebî birikiminin önemli bir kısmını ona borçludur. Mualim Nâcî öldükten sonra 1896 yılında *Yâdigâr-ı Nâcî* adlı kitabı, Nâcî'nin gazete ve mecmualarda kalan şiirlerine çocukluğunda söylediği şiirlerin de ilâvesiyle yakın dostu Şeyh Vasfî tarafından neşredilmiştir. Müstecâbîzâde İsmet Bey, Tevfik Fikret, Cenab Şehabeddin, Neyzen Tevfik ve Hüseyin Sîret tarafından beğenilmiş ve taklit edilmiştir. Şeyh Vasfî dönemin önemli sanatçıları bu kadar çok etkilemesine rağmen, gerek kendisi gerekse eserleri fazla ön plana çıkmamıştır. Kendisi dönemin orta düzeyde bir şâiri olarak kabul edilmiştir.

Şiirlerinin büyük kısmını ihtiva eden *Cezebât* (İstanbul 1302)¹ adlı eserinin başında Arab ve Acem edebiyatlarını öğrenmeden yalnız Avrupa edebiyatını öğrenmenin şâir ve yazar olmaya yetmeyeceğini savunmuştur. Bu dönemde eski edebiyatın kesin savunucusu ise Hacı İbrahim Efendi ve onun etrafındaki sanatçılardır. Şeyh Vasfî, Halîl Edîb, Fâik Es'ad (Andelîb), Müstecâbîzâde İsmet, Mehmed Celâl, Ahmed Râsim, Sâmih Rif'at gibi sanatçılar *Hazîne-i Fünûn*, *Resimli Gazete*, *Musavver Ma'lûmât*, *Musavver Fen ve Edeb*, *İrtikâ* gibi dergi ve gazetelerde *Servet-i Fünûn*'a karşı sert eleştiriler yöneltmişlerdir.²

Şeyh Vasfî'nin iki kısımdan oluşan *Feyzâbâd* (İstanbul 1308) adlı eserinin birinci kısmı İranlı ünlü şâirlerden Enverî (ö. 1143), Câmî (ö. 1492), Hâtif-i İsfahânî (ö. 1783), Fahrüddîn-i Irâkî (ö. 1281), Sa'dî (ö. 1292), Hâtifî (ö. 1520), Selmân-ı Sâvecî (ö. 1376), Firdevsî (ö. 1020), Emîr Huseynî (ö. 1329), Sâib-i Tebrîzî (ö. 1676), Şeref-i Tebrîzî (ö. 1392-3), Nizâmî (ö. 1214) ve Husrev-i Dihlevî'nin (ö. 1325) bazı Farsça şiirlerinin tercümesini, ikinci kısmı ise şâirin kendi şiirlerini ihtiva eder.³

Şöyle Böyle (İstanbul 1302), Şeyh Vasfî ile Mes'ûd-i Harâbâtî unvanını kullanan Muallim Nâcî'nin, o dönem şiiriyle ilgili görüşlerine yer veren karşılıklı mektuplarından oluşur.

Bârîka (İstanbul 1308), Yavuz Sultan Selim'in Farsça şiirlerinden seçilen 166 beyit ve 12 mısra ile bunların Türkçe tercümesinden ibarettir.

Şeyh Vasfî'nin bu makalede metni sunulan *Reyâhîn* (1305) adlı eseri, Sa'dî'nin (ö. 1291) *Bûstân* ve *Gülîstân*'ma ait 27 ve Mevlânâ Celâleddîn'in (ö. 1273) *Mesnevî*'sine ait 18 şiir ve bunların Türkçeye çevirisini içermektedir.

Vasfî'nin diğer eserleri ise şunlardır: *Külliyât-ı İslâmiyye*, *Levâmi'* (1307), *Bedâyi'* (1310), *Sevâtî'* (1311), *Metâli'* (1314), *Münşeât-ı Şeyh Vasfî* (1316), *Muharrerât-ı Şeyh Vasfî*, *Nahv-i Osmânî* (1314 ve 1316), *Muhâdarât* (1318), *Sarf-ı Osmânî* (1326).⁴

Şeyh Vasfî'nin Reyâhîn Adlı Eseri

Mukaddime

Edîb-i me'âlî-me'ser Muallim Nâcî Efendi hazretleri âsâr-ı e'âzım-ı eslâftan manzûm bazı hikemî parçalar bi'l-intihâb zîrine tercümeleri yazılarak La Fontaine gibi bir risâle vücûda getirilmesini ihtâr buyurmuşlardı.

¹ Müzahir Kılıç - Mehmet Atalay, "Şeyh Vasfî ve Cezebât Adlı Eseri", *Doğu Araştırmaları*, 2011/2 sa. 8, s. 63-92.

² *Cezebât, Şeyh Vasfî (Metin aktarma ve Sözlük)*, Esra TOPÇU, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet tezi, Danışman: Doç.Dr. Ersin ÖZARSLAN, Bolu, 2010, 105 + 88 s.

³ Müzahir Kılıç - Mehmet Atalay, "Şeyh Vasfî ve Feyzâbâd Adlı Eseri", *Doğu Araştırmaları*, 2012/1, sa. 9, s. 5-40.

⁴ Şeyh Vasfî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkındaki bu bilgiler alınırken şu eserlerden faydalanılmıştır: "Şeyh Vasfî", *DİA* (XXXIX, 71-72), Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, II, 273-274; "Vasfî Ali Efendi", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (VIII, 513-514), *Son Asır Türk Şairleri* (IV, 1948-1952) ve *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* (II, 987, 1025, 1041).

Fakir de Muallim-i müşârünileyhin bu ihtâr-ı maârif-perverânesi üzerine Cenâb-ı Şeyh Sa'dî'nin Bûstân'ından, Hazret-i Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden intihâb ettiğim hikâyât-ı müfidesinin zîrine meâlen tercümelerini yazarak Reyâhîn nâmını verdiğim şu risâleyi vücûda getirdim.

Reyâhîn, iki cihetle mûcib-i istifadedir:

Birincisi lisân-ı Fârisî tahsîline hizmet eder, ikincisi ibret-bahş-ı kâriîn olur.

Mekteb-i Rüşdiyelerde kavâid-i Fârisiyye okumuş bir çocuğa ezberletilerek tadrîs edilirse bu iki fâide-i mühimme istihsâl olunur.

Görülüyor ki: Eslâfın bu gibi âsârı hiçbir vakit kıymetten düşmüyor.

Üzerlerinden asırlar geçiyor da yine kıymetine hâlel gelmiyor. Belki mürûr-ı zamân şerefini artırıyor.

Fransız şâiri La Fontaine'in âsârından daha parlak pek çok manzûmeler mündericidir.

Bu sözüme Reyâhîn iki şâhid-i âdil olarak ikâme olunabilir.

Reyâhîn'in tercümelerden başka bir kusûru yoktur.

Bu kusûru da erbâb-ı mütâlaa asıllarındaki metânnet-i mükemmeleyle bağışlasınlar. Ve mina'llâhi't-tevfik. Şeyh Vasfî.

Reyâhîn

Sa'dî'nin Gulistân ve Bûstân'ından

1

یکی بر سر شاخ، بُن می برید خداوند بستان نگه کرد و دید

بگفتا گر این شخص بد می کند نه با من که با نفس خود می کند⁵

Birisi ucuna bindiği dalın dibini kesiyormuş.

Bostan sahibi bunu görünce demiş ki: Bu adam bana değil, kendine fenalık ediyor.

2

به دختر چه خوش گفت بانوی ده که روز نوا برگِ سختی بنه

همه وقت بردار مشک و سبوی که پیوسته در ده روان نیست جوی⁶

Bir köylü kadın, kızına şu sözleri ne güzel söylemiş: Vüs'at zamanında levâzım-ı taayyüşü ihzâr et.

Kırbani, destini daima dolu tut, çünkü her zaman köyün ırmağı akmaz.

3

شتر بیچه با مادر خویش گفت: بس از رفتن، آخر زمانی بخفت

بگفت ار به دست منستی مهار ندیدی کسم بارکش در قطار⁷

Bir deve yavrusu anasına demiş ki: Bu kadar yürümek yeter. Biraz da yat.

Anası demiş ki: Yular elimde olsaydı katarde yük çaktığımı kimse görmezdi.

⁵ Reyâhîn, s. 5; Bûstân-ı Sa'dî, s. 61, be. 690-691.

⁶ Reyâhîn, s. 5; Bûstân-ı Sa'dî, s. 82, be. 1210-1211.

⁷ Reyâhîn, s. 6; Bûstân-ı Sa'dî, s. 141-142, be. 2640-2641.

4

یکی پند می داد فرزند را نگه دار پند خردمند را
 مکن جور بر خردکان ای پسر که یک روزت افتد بزرگی به سر⁸
*Birisi oğluna akıllı olan babanın sözünü tut, diye şu öğüdü vermiş:
 Oğlum! Bir gün eline güç geçerse âcizlere zulmetme.*

5

شنیدم که دزدی درآمد ز دشت به دروازه سیستان برگذشت
 بدزدید بقال از او نیم دانگ برآورد دزد سیهکار بانگ:
 خدایا تو شبرو به آتش مسوز که ره می زند سیستانی به روز⁹
*İşittiğime göre, kırdan bir hırsız gelip Sistan pazarından geçmiş.
 Bakkalın biri onun değersiz bir şeyini çalınca zavallı hırsız feryat ederek
 şöyle demiş:
 İlâhî! Gece hırsızlık edeni ateşte yakma. Zira Sistanlılar gündüz haydutluk
 ediyorlar.*

6

صاحب دلی به مدرسه آمد ز خانقاه بشکست عهد صحبت اهل طریق را
 گفتم: میان عالم و عابد چه فرق بود تا اختیار کردی از آن این فریق را؟
 گفت: آن گلیم خویش به در می برد ز موج وین جهد می کند که بگیرد غریق را¹⁰
Bir ârif dervişlerle irtibatını keserek tekkeden medreseye gelmişti.

⁸ Reyâhîn, s. 6-7; Bûstân-ı Sa'dî, s. 63, be. 754-755.

⁹ Reyâhîn, s. 7; Bûstân-ı Sa'dî, s. 161, be. 3076-3078.

Tâhirü'l-Mevlevî (ö. 1951), Sa'dî'nin bu beyitlerinden ilham alarak "Hırsız ile Bakkal" adlı şiiri söylemiştir:

Şeyh Sa'dî yazıyor Bûstân'da	Zorlu bir hırsız olup Sistan'da
Kilid açmakla, duvar delmekle	Evlere her şeb edermiş hamle
Olarak san'at-ı sirkatte cesur	Saldırırmış gece çok kelb-i akır
Girdiği hânede ol şahs-ı denî	Hiç bırakmaz da gidermiş izini
Zâbıta açmış iken ma'rekeyi	O, mühim saymaz imiş tehlikeyi
Girmemiş habsine as'as başının	Tuzu eksilmemiş aslâ aşının
Alarak zenbili bir gün yanına	Semtinin bakkalının dükkânına
Gitmiş, almak dilemiş bakkaldan	Ev için un ile yağdan, baldan
Tartıda bakkal efendi ermiş	Alınan şeyleri eksik vermiş
Hırsızın kalbi üzülmüş bundan	Demiş Allâh'na ki: Hey Yaradan
Ateşe yakma gece hırsızını	Ona at gündüzünün arsızını
Gece vakti beni as'as ⁹ kovalar	Güpegündüz bu herif böyle çalar
Kimsenin çekmeyerek dikkatini	Böyle serbestçe yapar sirkatini
Bazı esnafa bu fıkra ibret	Müşteri soyma değildir san'at
Bir malı satması az çok eksik	Olur insanlık için eksiklik
Bil ki sirkatle ticaret ayrı	Malı satmakla şakâvet ayrı
Bazılar müşteri aldatmakta	Kesbine kendi haram katmakta
Eşkıyalıkla bunun yok farkı	Eder insanı cehennem garkı
Düşünün bunları siz ey esnaf	Çarşı hırsızlığı olmaz insaf
Her kim eyleser bu kârı mu'tâd	Sarılrı gırlağına Hakk-ı ibâd

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 212-213.

¹⁰ Reyâhîn, s. 8; Gülîstân-ı Sa'dî, s. 104, 2. bab, 37. hikâye.

Kendisine dedim ki: Âlim ile âbid arasında ne fark vardır ki sûfilerin yolunu terk edip ulemanın yolunu seçtin.

Dedi ki: Onlar (âbidler, sufiler) dalgalardan yalnız kendi postunu kurtarıyor. Bunlar (âlimler) ise boğulanları kurtarmaya çalışıyor.

7

رہانید از دہان و دستِ گرگی	شنیدم گوسفندی را بزرگی
روانِ گوسفند از وی بنالید	شبانگہ کارد بر حلقش بمالید
چو دیدم عاقبت خود گرگ بودی ¹¹	کہ از چنگالِ گرگم درر بودی

İşittiğime göre büyüklerden birisi, bir koyunu kurdun pençesinden kurtarmış.

Geceleyin koyunu boğazlarken zavallı şöyle feryat etmiş:

Beni kurdun elinden kurtardın ama sonunda kurdum sen oldun.

8

بدو گفت دانندہای سرفراز	زبان کرد شخصی به غیبت دراز
مرا بدگمان در حق خود مکن	کہ یادِ کسان پیش من بد مکن
نخواہد بہ جاہ تو اندر فزود ¹²	گرفتم ز تمکین او کم نبود

Birinin gıybetini etmeye başlayan kişiye yüce bir ârif şöyle demiş:

Senin hakkında kötü düşünmememi istiyorsan benim yanımda kimseyi kötüleme.

Kötülemekle onun değerinin azaldığını farz edeyim, senin şerefın artmayacak ki.

9

کسی گفت شکر بخواہ از فلان	یکی را تب آمد ز صاحب‌دلان
بہ از جورِ رویِ تُرش بُردنم	بگفت ای پسر تلخی مُردنم
کہ روی از تکبر بر او سر کہ کرد ¹³	شکر عاقل از دستِ آن کس نخورد

Kâmil bir zat sıtmaya yakalanır. Birisi, sıtmanın defî için filandan şeker al, der.

O zat şu cevabı verir: Oğlum! Ölümün acısı senin pis suratının cevri çekmekten daha iyidir.

Aklı olan, kibirden yüzünü sirke gibi ekşiten kişinin elinden şeker yemez.

10

بہ سرچشمہای بر بہ سنگی نیست	شنیدم کہ جمشیدِ فرخ‌سرشت
برفتند چون چشم بر ہم زدند	بر این چشمہ چون ما بسی دم زدند
ولیکن نبردییم با خود بہ گور ¹⁴	گرفتیم عالم بہ مردی و زور

¹¹ Reyâhîn, s. 9; Gülistân-ı Sa'dî, s. 100, 2. bab, 30. hikâye.

¹² Reyâhîn, s. 9-10; Büstân-ı Sa'dî, s. 158-159, be. 3013-3015.

¹³ Reyâhîn, s. 10; Büstân-ı Sa'dî, s. 148, be. 2751-2753.

برفتند و هر کس درود آنچه کشت
نمآند به جز نام نیکو و زشت¹⁵

İşittiğime göre, güzel huylu olan Cemşid, bir çeşmenin başındaki bir taşta şöyle yazdırmış:

Bu çeşme başında bizim gibi çok kişi zevk etmişlerdir. Fakat hepsi de bu zevkten gözlerini yumup göçüp gitmişlerdir.

Cihanı kahredici bir güçle zaptettik. Lâkin beraberimizde götüremedik.

Herkes ektiğini biçerek dünyadan gider. İyi ve kötü addan başka bir şey kalmaz.

11

چپ و راست گردیده بر مشتری	یکی نی‌شکر داشت در طیفری
که بستان و چون دست یابی بده	به صاحب‌دلی گفت در گنج ده
جوابی که بر دیده باید نیست	بگفت آن خردمند زیبا سرشت
ولیکن مرا باشد از نی‌شکر ¹⁶	تو را صبر بر من نباشد مگر

Birisinin bir tabla şeker kamışı varmış. Müşteri bulmak için sokaklarda dolaşmış.

Köyün kenarında bir ârife rastlayıp demiş ki: Efendi! Şeker kamışı al da paran olunca verirsin.

O güzel yaratılışlı akıllı kişi göze nakşedilecek şu cevabı vermiş:

Sen bana (benim borcumu) sabredemezsin ama ben şeker kamışına sabredebilirim.

12

که از هول او شیر نر ماده بود	گزیری به چاهی در افتاده بود
یکی بر سرش کوفت سنگی و گفت:	همه شب ز فریاد و زاری نخفت
که می‌خواهی امروز فریادرس؟	تو هرگز رسیدی به فریاد کس
ببین لاجرم بر که برداشتی ¹⁷	همه تخم نامردمی کاشتی

Yanında, korkudan erkek aslanın dişi mesabesinde olduğu bir köy kethüdası bir kuyuya düşmüş.

Bütün gece ıstıraptan uyuyamayıp feryat etmiş. Birisi başına bir taş atıp demiş ki:

Sen hiç kimsenin imdadına yetiştin mi ki bugün bir yardımcı arıyorsun.

Daima alçaklık tohumunu ektin. Şimdi nasıl ürün kaldırdığını gör.

13

عَلَم کرد بر تاک بستان سرش	یکی روستایی سَقَط شد خرش
چنین گفت خندان به ناطور دشت	جهان دیده پیری بر او برگذشت

¹⁴ Reyâhîn, s. 11; Bûstân-ı Sa 'dî, s. 52, be. 478-480.

¹⁵ Reyâhîn, s. 11; Bûstân-ı Sa 'dî, s. 188, be. 3743.

¹⁶ Reyâhîn, s. 12; Bûstân-ı Sa 'dî, s. 148, be. 2780-2783.

¹⁷ Reyâhîn, s. 13; Bûstân-ı Sa 'dî, s. 62, be. 724, 726-727.

مپندار جانِ پدر کاینِ جِمار
کند دفعِ چشمِ بد از کشتزار
که این دفعِ چوب از درِ کونِ خویش
نمی کرد تا ناتوان مُرد و ریش¹⁸

Bir köylünün eşeği ölür. Başını nazar değmesin diye bahçedeki asma dalına asar.

*Bir ihtiyar seyyah oradan geçerken gülerek bağcıya şöyle der:
Azizim! Bu eşeğin bahçeye göz değmesini def edeceğine sanma.
Çünkü zavallı, yaralanarak ölmedikçe sırtından sopayı def edememiştir.*

14

سیه کاری از نردبانی فتاد
شنیدم که هم در نَفَسِ جانِ بداد
پسر چند روزی گریستن گرفت
دگر با حریفان نشستن گرفت
به خواب اندرش دید و پرسید حال
که چون رستی از حشر و نشر و سؤال
بگفت ای پسر قصه بر من مخوان
به دوزخ درافتادم از نردبان¹⁹

*İşittiğime göre bir zalim merdivenden düşüp hemen can vermiş.
Oğlu birkaç gün ağladıktan sonra arkadaşlarıyla düşüp kalkmaya başlamış.
Babasını rüyada görüp, haşır neşir ile münkirin sualinden nasıl kurtuldun,
diye sormuş.*

Zalim baba şöyle demiş: Oğlum! Bana hikâye okuma. Merdivenden doğruca cehenneme düştüm.

15

دیدم گل تازه چند دسته
بر گنبدی از گیاه بسته
گفتم: چه بود گیاهِ ناچیز
تا در صفِ گل نشیند او نیز؟
بگریست گیاه و گفت: خاموش
صحبت نکند کرم فراموش
گر نیست جمال و رنگ و بویم
آخر نه گیاهِ باغِ اویم²⁰

*Bir çiçeklikte otlar bağlanmış birkaç demet taze gül gördüm.
Dedim ki: Değersiz bir ot nasıl olur da gül ile birlikte bulunur.
Ot ağlayarak dedi ki: Sus! Kerem sahipleri Hak sohbetini unutmaz.
Her ne kadar bende güzellik, renk ve koku yoksa da gülün yetiştiği bağda yetiştim.*

16

کسی گفت و پنداشتم طیب است
که دزدی به سامان تر از غیبت است
بدو گفتم ای یارِ آشفته هوش
شگفت آمد این داستانم به گوش
به ناراستی در چه بینی بهی
که بر غیبتش مرتبت می نهی

¹⁸ *Reyâhîn*, s. 14; *Büstân-ı Sa'dî*, s. 139, be. 2589-2592.

¹⁹ *Reyâhîn*, s. 15; *Büstân-ı Sa'dî*, s. 143, be. 2670-2673.

²⁰ *Reyâhîn*, s. 16; *Gülistân-ı Sa'dî*, s. 107-108, 2. bab, 46. hikâye.

بلی گفت دزدان تهوّر کنند به بازوی مردی شکم پُر کنند

ز غیبت چه می خواهد آن ساده مرد که دیوان سیه کرد و چیزی نخورد²¹

Birisi, hırsızlık gıybetten iyidir, diyordu. Ben bu sözü latife olarak kabul edip ona şöyle dedim:

Ey akli karışmış dost! Bu söz beni hayrete düşürdü.

Hırsızlığın ne meziyeti var ki onu gıybet tercih ediyorsun?

Evet, dedi. Hırsızlar cesaret ve bileklerinin gücüyle karınlarını doyururlar.

Gıybet eden o aptal ise günaha girer de hiç faydasını görmez.

17

همی یادم آید ز عهدِ صغر که عیدی برون آمدم با پدر

به بازیچه مشغول مردم شدم در آشوبِ خلق از پدر گم شدم

برآوردم از بس قراری خروش پدر ناگهانم بمالید گوش

که ای شوخ چشم آخرت چند بار بگفتم که دستم ز دامن مدار

به تنها نداند شدن طفل خرد که نتواند او راه نادیده برد²²

Hiç hatırımdan çıkmaz. Çocukluğumda bir bayram babamla gezmeye çıktık.

Bayram yerinde halkın oyunu ile meşgul olup kalabalıkta babamı kaybettim.

Babamı bulamadığım için ağlayıp feryat etmeye başladım.

Babam "Küstah! Sana bin kere eteğimi bırakma demedim mi?"

Küçük çocuk yalnız gitmeyi bilmez. Görülmeyen yola gitmek zordur." diyerek birden bire kulağımı çekti.

18

یکی را عسس دست بر بسته بود همه شب پریشان و دل خسته بود

به گوش آمدش در شب تیره رنگ که شخصی همی نالد از دست تنگ

شنید این سخن دزد مغلول و گفت ز بیچارگی چند نالی؟ بخت

برو شکر یزدان کن ای تنگ دست که دست عسس تنگ بر هم نیست

مکن ناله از بینوایی بسی چو بینی ز خود بینواتر کسی²³

Bekçi, birisinin ellerini sıkı sıkıya bağlamış olduğundan biçare bütün gece muztarip olur.

Hırsız o karanlık gece bir şahsın eli darlıktan şikâyet etmekte olduğunu duyup der ki:

Zarurettten ne kadar şikâyet ediyorsun, yat.

Ey fakir! Cenâb-ı Allâh'a şükret ki bekçi ellerini beni gibi sıkı sıkıya bağlamamış.

²¹ Reyâhîn, s. 17; Büstân-ı Sa'dî, s. 159, be. 3016-3020.

²² Reyâhîn, s. 18; Büstân-ı Sa'dî, s. 191, be. 3816-3820.

²³ Reyâhîn, s. 19; Büstân-ı Sa'dî, s. 175, be. 3422-3426.

Senden daha âcizini görmüyor musun? Zarûretten o kadar şikâyet etme.

19

یکی گربه در خانه زال بود	که برگشته ایام و بدحال بود
دوان شد به مهمان سرای امیر	غلامان سلطان زندش به تیر
چکان خونش از استخوان، می‌دوید	همی گفت و از هول جان می‌دوید
اگر جستم از دست این تیرزن	من و موش و ویرانه پیرزن
نیرزد عسل، جان من، زخم نیش	قناعت نکوتر به دوشاب خویش ²⁴

Fakir bir koca karının evinde bir kedi varmış.

Bir gün koşarak emirin misafirhanesine gitmiş. Emirın köleleri biçareyi okla vurmuşlar.

Yaralarından kan aka aka can korkusuyla öteye beriye koşarak diyormuş ki:

Eğer bunların ellerinden kurtulursam bundan sonra koca karının viranesindeki farelerle kanaat ederim.

Azizim! Bal, arının iğnesinin yarasına değmez. Kendi pekmezine kanaat etmek daha güzeldir.

20

حکایت کنند از یکی نیک‌مرد	که اکرام حجاج یوسف نکرد
به سرهنگ دیوان نگه کرد تیز	که نطعش بینداز و ریگش بریز
بخندید و بگریست مرد خدای	عجب داشت سنگین دل تیره‌رای
چو دیدش که خندید و دیگر گریست	بپرسید کاین خنده و گریه چیست؟
بگفتا همی‌گریم از روزگار	که طفلان بیچاره دارم چهار
همی‌خندم از لطف یزدان پاک	که مظلوم رفتم نه ظالم به خاک ²⁵

Hikâye ederler ki: Güzel huylu birisi Haccâc'a tazim etmeyip kaba davranmış.

Haccâc divan çavuşuna: Şunu idam et, diye gazapla bakmış.

O zat bu zalimce emre karşı hem gülmüş, hem ağlamış.

Haccâc-ı zâlim o zatın böyle gülüp ağlamasına taaccüp ederek sebebini sormuş.

O zattan şu cevabı almış: Dört tane biçare çocuğum yetim kalacağı için ağladım.

Cenâb-ı Allâh'ın lütfuyla mezara zâlim olarak değil, mazlum olarak gireceğim için güldüm.

21

یکی در نجوم اندکی دست داشت	ولی از تکبر سری مست داشت
----------------------------	--------------------------

²⁴ *Reyâhîn*, s. 20; *Büstân-ı Sa'dî*, s. 149, be. 2797-2802.

²⁵ *Reyâhîn*, s. 21-22; *Büstân-ı Sa'dî*, s. 63, be. 737-738, 740-743.

بر گوشیار آمد از راه دور
دلی پُرادات، سری پُرغرور
خردمند از او دیده بردوختی
یکی حرف در وی نیاموختی
چو بی بهره عزم سفر کرد باز
بدو گفت دانای گردن فراز
تو خود را گمان برده‌ای پُرخرد
انائی که پُر شد دگر چون بَرَد؟
ز دعوی پُری زان تهی می‌روی
تهی آی تا پُرمعانی شوی²⁶

Birisi nücum ilmine pek az intisabı olmakla beraber kibrinden kimseye iltifat etmezmiş.

Uzak bir yerden nücum ilmi tahsil etmek için büyük bir istekle Kûşyâr'ın²⁷ yanına gururla gitmiş.

Hakîm, ona gözünü dikip nücum ilminden bir harf öğretmemiş.

Bunun bir şey tahsil etmeden dönmeye mecbur olduğunu görünce alicenap hakîm demiş ki:

Sen kendini akıllı sanıyordun. Dolu olan bir kaba artık su koyulabilir mi?

Kâmil olduğun iddiasında bulunduğun için eli boş olarak dönüyorsun. Meânî ile dolmak istersen boş gel!

22

بزارید وقتی زنی پیش شوی
که دیگر مخر نان ز بقال کوی
به بازار گندم‌فروشان گرای
که این جو فروش است گندم نمای
نه از مشتری کز زحام مگس
به یک هفته رویش ندیده‌ست کس
به دل‌داری آن مرد صاحب‌نیاز
به زن گفت کای روشنایی، بساز
به امید ما کلبه این جا گرفت
نه مردی بود نفع از او واگرفت
ره نیک‌مردان آزاده گیر
چو استاده‌ای دست افتاده گیر²⁸

Bir kadın uygun bir vakitte kocasının huzurunda: Bundan sonra mahalle bakkalından ekmek almayıp buğdaycılar pazarından al. Bu bakkal bize buğday gösterip arpa satıyor.

Müşterinin çokluğundan değil, sineklerin izdihamından bir hafta kimse yüzünü görmemiştir.” diye şikâyet etmiş.

Himmetli adam karısına mülâyemetle demiş ki:

Gözümün nuru! Bakkalın ekmeğine kani ol. Bize güvenerek bu dükkânı açtı. Ondandır alışveriş etmemek mertlik değildir.

23

شنیدم که مردی غم‌خانه خورد
که زنبور بر سقف او لانه کرد
زنش گفت از اینان چه خواهی؟ مکن
که مسکین پریشان شوند از وطن

²⁶ *Reyâhîn*, s. 22-23; *Büstân-ı Sa'dî*, s. 128, be. 2320-2325.

²⁷ Nücum ilminde mahir Gilanlı bir hakîm.

²⁸ *Reyâhîn*, s. 24; *Büstân-ı Sa'dî*, s. 83, be. 1231-1236.

بشد مرد نادان پس کار خویش
گرفتند یک روز زن را به نیش
زن بی خرد بر در و بام و کوی
همی کرد فریاد و می گفت شوی:
مکن روی بر مردم ای زن ترش
تو گفتی که زنبور مسکین مکش
کسی با بدان نیکویی چون کند؟
بدان را تحمل، بد افزون کند²⁹

İşittiğime göre bir adam, evinin tavanında arılar yuva yaptığından bunların def'inin çaresini düşünür.

Karısı, bunları defetmeye kalkıştığını görünce der ki: Biçare arılardan ne istiyorsun. Yuvalarını bozma ki vatanlarından ayrı kalmasınlar.

Bunun üzerine akıllı adam arıların yuvalarını bozmaktan vazgeçip işine gider.

Bir gün arılar kadını ortaya alıp sokmaya başlarlar. Acıdan feryat ederek aşığı yukarı koştuğunu kocası görünce der ki:

Güzelim! Kocana darılma. Sen bana biçare arıları öldürme demiyor muydun?

Kimse kötülere iyilik etmesin. Bunların yersiz hareketlerine tahammül etmek kötülüklerinin çoğalmasına sebep olur.

24

یکی نان خورش جز پیازی نداشت
چو دیگر کسان برگ و سازی نداشت
کسی گفتش ای سغبه خاکسار
برو طبخی از خوان یغما بیار
قبا بست و چابک نوردید دست
قبایش دریدند و دستش شکست
همی گفت و بر خویشان می گریست
که مر خویشان کرده را چاره نیست
بلاجوی باشد گرفتار آز
من و خانه من بعد و نان و پیاز
من و خانه من بعد و نان و پیاز
جوینی که از سعی بازو خورم
به از میده بر خوان اهل گرم³⁰

Birisinin başka kimseler gibi ihtiyaçları mükemmel olmayıp soğandan başka yiyecek katığı yokmuş.

Birisi ona "Tembel! Ne duruyorsun, git imaretten biraz yiyecek al" demiş.

Bu zavallı da cübbesini giyip kollarını sığayarak mezkûr yere gitmiş.

Orada bunun cübbesini yıpratmışlar, kollarını kırmışlar.

İşittiğime göre, zavallı ağlayarak şu sözü dermiş:

Bu hâle sebep kendim oldum, kime ne diyeyim?

Harîs, bir zaman belâdan kurtulamaz. Bana evimdeki soğan, ekme yetiştir.

Kendi kesb-i yedimle yediğim arpa ekmeği kerîmin sofrasındaki simitten daha iyidir.

25

نکش، با غلامان یکی راز گفت
که این را نباید به کس باز گفت

²⁹ Reyâhîn, s. 25-26; Bûstân-ı Sa'dî, s. 98, be. 1598-1603.

³⁰ Reyâhîn, s. 27; Bûstân-ı Sa'dî, s. 148-149, be. 2789-2794.

به یک سالش آمد ز دل بر دهان
بفرمود جلاد را بی دریغ
که بردار سرهای اینان به تیغ
یکی زان میان گفت و زنهار خواست
به یک روز شد منتشر در جهان
تو اول نبستی که سرچشمه بود
که بردار سرهای اینان به تیغ
مکش بندگان کاین گناه از تو خاست
تو پیدا مکن راز دل بر کسی
چو سیلاب شد پیش بستن چه سود؟
تو پیدا مکن راز دل بر کسی
که او خود نگوید بر هر کسی
جواهر به گنجینه داران سپار
ولی راز را خویشان پاس دار³¹

*Tekiş³², nüdemâsına bunu kimseye söylemeyin diye bir sır söyler.
Bir sene tereddüdden sonra söylediği sır, bir günde cihana münteşir olur.
(Tekiş), cellâdlara “bunların kılıç ile başlarını kes” diye bî-rahmâne
emreder.*

Bunlardan biri istîmân ederek der ki:

Bu hatâ evvelâ sizden sudûr etti. Bendelerinizi öldürmeyiniz.

*İbtidâ peykâr başını sedd etmelidir. Sel olduktan sonra önünü almak
mümkün olmaz.*

Kimseye sırrını söyleme. Zira o herkesin yanında söyler.

Cevâhiri hazînedârlara teslim et ammâ sırrını kendin muhâfaza eyle.

26

ندانم کجا دیده‌ام در کتاب
که ابلیس را دید شخصی به خواب
به بالا صنوبر، به دیدن چو حور
چو خورشیدش از چهره می تافت نور
فرارفت و گفت: ای عجب، این تویی!
فرشته نباشد بدین نیکویی!
تو کاین روی داری به حُسنِ قمر
چرا در جهانی به زشتی سَمَر؟
تو را سهمگین روی پنداشتند
به گرمابه در زشت بنگاشتند
شنید این سخن بخت برگشته دیو
به زاری برآورد بانگ و غریو
که ای نیک بخت این نه شکل من است
ولیکن قلم در کف دشمن است³³

Hangi kitapta gördüğümü hatırlamıyorum.

Bir şahıs şeytanı rüyada şöyle görmüş:

Boyda sanavber, sûrette melek peyker. Güneş gibi yüzünde nur parlıyormuş.

*Mezkûr kişi şeytanın yanına sokulup demiş ki: Senin böyle güzel olduğuna
şaşıyorum. Zira melek bile böyle güzel değildir.*

*Mademki böyle ay gibi yüzün var. Seni cihanda çirkinlikle niçin tavsif
ediyorlar?*

³¹ *Reyâhîn*, s. 28-29; *Büstân-ı Sa'dî*, 154, be. 2900-2906.

³² *Tekiş*, mülûk-i mâziyeden birisinin ismidir.

³³ *Reyâhîn*, s. 30; *Büstân-ı Sa'dî*, s. 49, be. 395-401.

397. beyit *Büstân-ı Sa'dî*'de yok. Bu beytin yerinde tamamen farklı olan şu beyit var:

دژم روی کرده‌ست و زشت و تباه؟
چرا نقش بندت در ایوان شاه

Seni korkunç yüzölü sanıp hamamda resmini pek çirkin yapıyorlar.

Bedbaht şeytan bu sözü işitince feryat ederek demiş ki: Mesut adam! O gördüğün benim şeklim değildir. Lâkin kalem düşman elindedir.

27

که نبود ز من دوربین تر کسی	چنین گفت پیش زغن کرکسی
بیا تا چه بینی بر اطراف دشت	زغن گفت از این در نشاید گذشت
بکرد از بلندی به پستی نگاه	شنیدم که مقدار یک روزه راه
که یک دانه گندم به هامون برست	چنین گفت دیدم گرت یاورست
ز بالا نهادند سر به نشیب	زغن را نماند از تعجب شکیب
گره شد بر او پای بندی دراز	چو کرکس بر دانه آمد فراز
چو بینایی دام خصمت نبود؟	زغن گفت از آن دانه دیدن چه سود
نباشد حذر با قدر سودمند ³⁴	شنیدم که می گفت و گردن به بند

Akbaba çaylağı benden uzak gören yoktur demiş.

Çaylak bu davayı tecrübe etmeden kabul etmek makul olduğunu bildiğinden: “Gel şu sahrada bakalım ne göreceksin” diye akbabayı imtihana çekmiş.

Akbaba bir günlük yol kadar yüksekten aşağıya bakarak demiş ki: Eğer bana inanırsan şu sahrada bir buğday tanesi var.

Çaylağın sabrı tükenip taaccüp ederek akbaba ile havadan aşağıya inmişler.

Akbaba, tanenin yanına gelince ayağı, uzun bir ipe geçip tuzağa takılmış.

Çaylak demiş ki: Mademki hasmın kurduğu tuzağı göremedin, bu taneyi uzaktan görmenin ne faydası olur?

İşittiğime göre, tuzakta iken akbaba, çaylağın şu itirazına bu cevabı vermiş: Kaza gelince sakınmanın faydası olmaz.

Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden

1

شیرگاووش خورد و بر جایش نشست	روستایی گاو در آخر ببست
کاو را می جُست شب آن کُنچ گاو	روستایی شد در آخر سوی گاو
پشت و پهلو، گاه بالا، گاه زیر	دست می مالید بر اعضای شیر
زهره اش بذریدی و دل خون شدی	شیر گفت از روشنی افزون شدی
کو در این شب گاو می پندارم ³⁵	اینچنین گستاخ زان می خاردم

Bir köylü, öküzünü ahıra kapar. Bir aslan biçareyi yiyip yerine yatar.

Ahmak köylü, gece ahıra iner. Öküzünü arar.

Eliyle aslanın azasını okşayıp ötesini berisini kaşımaya başlar.

³⁴ Reyâhîn, s. 31-32; Bûstân-ı Sa'dî, s. 141, be. 2621-2616, 2629-2630.

³⁵ Reyâhîn, s. 34; Mesnevî-yi Ma'nevî, II/503-507.

Aslan der ki: Aydınlık olsaydı bu ahmağın ödü kopardı. Böyle küstahça arkamı kaşması beni öküç sandığımdandır.

2

کای تو منبر را سنی تر قایلی	واعظی را گفت روزی سالیلی
اندربین مجلس سؤالم را جواب	یک سؤالستم، بگو ای ذولباب
از سر و از دم کدامینش بهست؟	بر سر بارو یکی مرغی نشست
روی او از دم او می دان که به	گفت اگر رویش به شهر و دم به ده
خاک آن دم باش و از رویش بچه	ور سوی شهر است دم، رویش به ده
پر مردم همت است ای مردمان ³⁶	مرغ با پر می پرد تا آشیان

Bir vaize, bir gün cemaatten birisi: "Efendi! Sen kürsünün vâiz-i yegânesisin.

Bir sorum var: Onu bu mecliste cevapsız bırakmamamı rica ederim." diyerek şu soruyu sormuş:

Geçen gün kalenin burcuna kuş konmuştu. Bunun başı mı hayırlıdır, kuyruğu mu?

Vaiz şu cevabı vermiş: Kuşun yüzü şehre, kuyruğu köye ise yüzü, kuyruğundan hayırlıdır.

Yok kuyruğu şehre, yüzü köye ise kuyruğunun hâk-i pâyi ol. Yüzüne itibar etme.

İnsanlar! Kuş yuvaya kanatla uçar. İnsanın kanadı da himmetidir.

3

در بُن دیوار حفره می برید	این مثل بشنو که شب دزدی عنید
طُفَطِقِ آهسته اش را می شنود	نیم بیداری که او رنجور بود
گفت او را در چه کاری ای پدر؟	رفت بر بام و فرو آویخت سر
تو کیی؟ گفتا دهل زن ای سنی	خیر باشد، نیم شب چه می کنی
گفت کو بانگ دهل ای بوسُبل؟	در چه کاری؟ گفت می کوبم دهل
نعره یا حسرتا واؤئلتا ³⁷	گفت فردا بشنوی این بانگ را

Şu hikâyeyi iyi dinle! Muânid bir hırsız bir duvarın dibini delivermiş.

Yarı uyanık bir hasta, hırsızın tıktık sesini duymuş.

Hemen damın üzerine çıkıp başını aşağıya sarkıtarak demiş ki:

Baba! Hayrola, sen kimsin. Gecenin yarısında orada kuyu mu kazıyorsun?

Efendi! Davulcuyum.

Ne yapıyorsun?

Davul çalıyorum.

³⁶ Reyâhîn, s. 35; Mesnevî-yi Ma'nevî, VI/129-134.

³⁷ Reyâhîn, s. 37; Mesnevî-yi Ma'nevî, III/2799-2804.

Hani davul sesi?

Bunun sesini “eyvah, eyvah” feryatları olarak yarın duyarsın!

4

که توی خواجه مُسِنُ تر یا که ریش؟	عارفی پرسید از آن پیرِ کشیش
بی زریشی بس جهان را دیده‌ام	گفت نه من پیش از او زاییده‌ام
خویِ زشتِ تو نگر دیده‌ست و شت	گفت ریشت شد سپید، از حال گشت
تو چنین خشکی ز سودایِ تُرید	او پس از تو زاد و از تو بگذرید
یک قدم زان پیشتر ننهاده‌ای	تو بر آن رنگی که اول زاده‌ای
خو نکردی زو مُخَلِّصِ روغنی ³⁸	همچنان دوغی تُرُش در معدنی

İhtiyar bir keşiş bir arif demiş ki: Sen mi ihtiyarsın, sakalın mı?

Keşiş şu cevabı vermiş: Ben sakalımdan önce doğdum. Sakalsız cihanda çok ömür sürdüm.

Arif demiş ki: Sakalın ağırdı da hâlâ kötü huyun güzelleşmedi.

O senden sonra doğduğu halde seni geçti. Sen hâlâ mütehasşirâne tirit sevdasında bulunuyorsun.

Sen hâlâ doğduğun gibisin. Bir ayak ileriye atamamışsın.

Sen henüz ekşi ayran gibisin. Hâlâ halis yağ izhar ediyorsun.

5

گر خیالی آیدت در شب به سر	آنچنانکه گفت مادر با پسر
تو خیالی زشت بینی از کمین	یا به گورستان و جایِ سهمگین
او بگرداند ز تو در حالِ رُو	دل قوی دار و بکن حمله بَرُو
آن خیالِ دیووش بگریخت تفت	زانکه بی ترسی به سویش هر که رفت
گر بدو این گفته باشد مادرش	گفت کودک آن خیالِ دیووش
زامرِ مادر، پس من آنکه چون کنم؟ ³⁹	حمله آرم، افتد اندر گردنم

Bir anne, oğluna şöyle demiş:

Oğlum! Evde, mezarlıkta, tehlikeli yerlerde kötü bir hayal görürsen korkma, üzerine yürü. O senden derhal yüz çevirir.

Korkusuzca hayale hücum edenden o hemen kaçır.

Çocuk annesine demiş ki:

Ya o hayale de annesi böyle demişse?

Hücum ettiğim gibi annesinin tembihi üzerine boynuma sarılırsa o zaman ne yapayım?

³⁸ *Reyâhîn*, s. 38; *Mesnevî-yi Ma'nevî*, VI/1780-1785.

³⁹ *Reyâhîn*, s. 39-40; *Mesnevî-yi Ma'nevî*, VI/4903-4908.

6

دزدکی از مارگیری مار بُرد
 زابلهی آن را غنیمت می‌شمرد
 وارheid آن مارگیر از زخمِ مار
 مار گشت آن دزدِ او را زار زار
 مارگیرش دید، پس بشناختش
 گفت از جانِ مارِ من پرداختش
 در دعا می‌خواستی جانم از او
 کش بیابم، مار بستانم از او
 شکر حق را کان دعا مردود شد
 من زیان پنداشتم، آن سود شد
 پس دعاها کان زیان است و هلاک
 وز کرم می‌نشود یزدانِ پاک⁴⁰

Acemi bir hırsız bir yılanın yılanını çalıp aptallığından, çaldığı yılanı ganimet saymış.

Yılan bunu sokup bağırtı bağırtı helâk etmiş olduğundan yılanı bu beladan kurtulmuş.

Yılanı hırsızın böyle helak olduğunu görünce bundan büyük bir ders alarak demiş ki:

Yılan hırsız helak etti. Dua ederken yılanımı çalanı bulmayı Cenâb-ı Hak'tan istiyordum. Allah'a çok şükür olsun ki o reddedildi. Ben duamın kabul edilmediğini zarar sanıyordum. Meğer o benim için faydalıymış.

Pek çok dualar helâke sebep olur. Cenâb-ı Allah, kereminden böyle duaları kabul etmez.

7

آن یکی نحوی به کشتی در نشست
 رُو به کشتیبان نهاد آن خودپرست
 گفت هیچ از نحو خواندی؟ گفت لا
 گفت نیم عمر تو شد در فنا
 دل شکسته گشت کشتیبان ز تاب
 لیک آن دم کرد خامش از جواب
 باد کشتی را به گردابی فکند
 گفت کشتی را به گردابی فکند
 هیچ دانی آشنا کردن بگو؟
 گفت نی ای خوش جوابِ خوبرو
 گفت کُلّ عمرت ای نحوی فناست
 زانکه کشتی غرق این گرداب‌هاست⁴¹

Bir nahivci bir gemiye biner. Mağrur bir şekilde kaptana dönerek der ki: Kaptan! Nahiv okudun mu?

Nahivci, kaptandan "okumadım" cevabını alınca der ki: Öyle ise ömrünün yarısı zayi olmuş.

Kaptan bu davranıştan huzursuz olsa da karşılık vermeyip susmayı tercih eder.

Kasırga gemiyi bir girdaba düşürünce kaptan, nahivciye bağıra bağıra der ki: Çabuk söyle! Yüzmek bilir misin?

Kaptan, nahivciden "bilmem" cevabını alınca der ki: Öyleyse senin bütün ömrün mahvoldu. Zira geminin bu dalgalarda batması muhakkaktır.

⁴⁰ Reyâhîn, s. 40-41; Mesnevî-yi Ma'nevî, II/136-141.

⁴¹ Reyâhîn, s. 42; Mesnevî-yi Ma'nevî, I/2835-2840.

8

چار هندو در یکی مسجد شدند
 بهر طاعت راع و ساجد شدند
 مُؤذن آمد، از یکی لفظی بجست
 کای مُؤذن بانگ کردی، وقت هست؟
 گفت آن هندوی دیگر از نیاز
 هی سخن گفتی و باطل شد نماز
 آن سیّم گفت آن دُوم را ای عمو
 چه زنی طعنه بر او؟ خود را بگو
 آن چهارم گفت حمدِ الله که من
 درنیفتادم به چه چون آن سه تن
 پس نمازِ هر چهاران شد تباہ
 عیب‌گویان بیشتر گم کرده راه⁴²

Dört Hintli bir mescide girip namaza dururlar.

Müezzin gelir, Hintlilerden birisi şöyle der: Müezzin efendi! Ezanı okudun mu, yoksa daha vakit var mı?

Buna diğer Hintli der ki: Yahu! Konuştun, namazın bozuldu.

Üçüncü Hintli ikinciye der ki: Amca, ona niye tan ediyorsun. Kendine et.

Dördüncü Hintli der ki: Elhamdülillah! Ben üçü gibi hata etmedim.

Böylece dördünün de namazı fasit olur. Başkalarını ayıplayanlar daha çok dalâlete düşerler.

9

گفت جالینوس با اصحابِ خود
 مر مرا تا آن فلان دارو دهد
 پس بدو گفت آن یکی ای ذوفنون
 این دوا خواهند از بهر جنون
 دور از عقل تو، این دیگر مگو
 گفت در من کرد یک دیوانه رو
 ساعتی در روی من خوش بنگرید
 چشمکم زد، آستین من درید
 گرنه جنسیت بُدی در من از او
 کی رخ آوردی به من آن زشت‌رو؟
 چون دو کس بر هم زند بی هیچ شک
 در میانشان هست قَدْرِ مشترک
 کی پرد مرغی مگر با جنسِ خود؟
 صحبتِ ناجنس گور است و لحد⁴³

Calinus, öğrencilerine demiş ki: Bana filan ilâcı verin.

Bunlardan birisi ona:

Ey züfünun! Bu ilâcı mecnunlar için alırlar. Böyle söz sana yakışmaz. Bir daha söyleme, demiş.

Hakîm, buna şöyle karşılık vermiş:

Bana bir deli gelip yüzüme gülerek baktı, göz kırptı, yenimi çekti.

Onunla benim ilgim olmasaydı o çirkin yüzlü bana bakar mıydı?

İki kişi ülfet ederse şüphesiz aralarında kader birliği vardır.

⁴² Reyâhîn, s. 43-44; Mesnevî-yi Ma'nevî, II/3027-3033.

⁴³ Reyâhîn, s. 44-45; Mesnevî-yi Ma'nevî, II/2095-2099, 2101-2012.

Kuşlar kendi cinsinden başkasıyla uçmazlar. Zira kendi cinsinden başkasıyla sohbet etmek mezara girmeye benzer.

10

آن یکی قُچ داشت، از پس می کشید	دزد قُچ را بُرد، خبلش را بُرید
چونکه آگه شد، دوان شد چپ و راست	تا بیابد کان قُچ بُرده کجاست
بر سر چاهی بدید آن دزد را	که فغان می کرد کای واوئیلتا
گفت نالان از چهای ای اوستاد؟	گفت همیان زرم در چه فتاد
گر توانی درزوی بیرون کشی	خمس بدهم مر تو را با دل خوشی
خُم صد دینار بستانی به دست	گفت او خود این بهای ده قُچست
گر دری بر بسته شد، ده درگشاد	گر قُچی شد، حق عوض اشتر بداد
جامه‌ها بر کند و اندر چاه رفت	جامه‌ها را بُرد هم آن دزد تفت ⁴⁴

Birisi koçunu arkasından çekerek götürüyormuş. Bir hırsız koçun ipini keserek çalmış.

Adam, koçun çalındığını anlayınca hırsız bulmak için sağa sola koşmaya başlamış.

Bir koyunun başında hırsızın feryat etmekte olduğunu görünce yanına sokularak demiş ki:

Usta! Niçin feryat ediyorsun?

Hırsız demiş ki:

Altın kesesi kuyuya düştü. Eğer inip çıkarabilirsen beşte birini veririm.

Keseyi çıkarırsan beşte biri yüz altındır.

Adam, kendi kendine:

Bu para koçun on katı değerinde. Bir kapı bağlanırsa on kapı açılır. Bir koç giderse Cenabı Allah yerine deve verir, diyerek derhal elbisesini çıkarıp kuyuya inmiş.

Hırsız da zavallının elbiselerini alıp kaçmış!

11

بر لب جو بود دیواری بلند	بر سر دیوار تشنه دردمند
مانعش از آب آن دیوار بود	از پی آب او چو ماهی زار بود
ناگهان انداخت او خشتی در آب	بانگ آب آمد به گوشش چون خطاب
از صفای بانگ آب آن ممتحن	گشت خشت انداز از آنجا خشت کن
آب می زد بانگ، یعنی هی تو را	فایده چه زین زده خشتی مرا؟
تشنه گفت آبا مرا دو فایدهست	من از این صنعت ندارم هیچ دست
فایده اول سماع بانگ آب	کو بود مر تشنگان را چون رباب

⁴⁴ Reyâhîn, s. 46-47; Mesnevî-yi Ma'nevî, VI/467-474.

فایدهٔ دیگر که هر خشتی کزین
برکنم، آیم سویِ ماءِ معین
کز کمی خشتِ دیوارِ بلند
پست تر گردد به هر دفعه که کُند⁴⁵

Bir ırmağın kenarında yüksek bir duvar, bu duvarın arkasında zavallı bir susamış bulunur.

Bu zavallıya su almak için duvar mani olur. Balık gibi zavallı susuzluktan takatsiz kalıp birdenbire suya bir kerpiç atar. Suyun sesi kulağına sanki birisi hitap ediyormuş gibi gelir. Susuz, suyun sesinden hoşlanarak kerpiç koparıp atmaya başlar.

Sanki su der ki:

Yahu bana böyle kerpiç atmaktan ne fayda hâsıl olur.

Susamış şu cevabı verir:

Ey su! Bundan benim iki faydam var. Kerpiç atmaktan bir zaman fariğ olmam.

Birinci fayda şudur ki suyun sesini duymak susamışlara rebap gibi gelir.

İkinci fayda şudur ki şu duvardan her bir kerpiç koparışta suya yaklaşıyorum.

Zira kerpiç azaldıkça duvar açılır.

12

گفت پیری مر طبیبی را که من
در زحیرم از دماغِ خویشتن
گفت از پیریست آن ضعفِ دماغ
گفت بر چشمم ز ظلمت هست داغ
گفت از پیریست ای شیخِ قدیم
گفت پُشتم درد می آید عظیم
گفت از پیریست ای شیخِ نزار
گفت هر چه می خورم نَبود گوار
گفت ضعفِ معده هم از پیریست
گفت وقتِ دم مرا دم گیریست
گفت آری انقطاعِ دم بود
گفت ای احمق بر این بردوختی
از طبیبی تو همین آموختی؟
ای مُدَمَّعُ عقلت این دانش نداد
که خدا هر رنج را درمان نهاد؟
پس طبیبش گفت ای عمرِ تو شصت
این غضب وین خشم هم از پیریست⁴⁶

Bir ihtiyarla bir tabip arasında şöyle bir muhavere cereyan etmiş:

Doktor! Ben dimağımdan muztaribim.

Dimağ zaafı ihtiyarlıktandır.

Gözüm görmez oldu.

Ey şeyh-i kadim! Bu da ihtiyarlıktandır.

Arkama büyük bir dert müstevli oldu.

Ey zayıf şeyh! İhtiyarlıktandır.

Ne yemiş olsam hazmedemiyorum.

⁴⁵ Reyâhîn, s. 48-49; Mesnevî-yi Ma'nevî, II/3088-3095, 3097.

⁴⁶ Reyâhîn, s. 50-51; Mesnevî-yi Ma'nevî, II/1192-1194, 1196-1199, 1206-1207.

Midenin zaafı da ihtiyarlıktandır.

Söz söylerken nefesim tutuluyor.

Evet, nefes de tutulur. İhtiyar olunca pek çok illet baş gösterir.

(İhtiyar hiddetle) Ahmak, bundan başka söz söylemez misin? Tıp ilminden yalnız bunu mu öğrendin, cahil! Aklın bunu mu talim etti. Cenabı Allah her derde bir derman vermiştir.

İhtiyar! Ömrün altmışı tecavüz etmiş. Bu gazap da ihtiyarlıktandır.

13

پاسبانی خفت و دزد اسباب بُرد	رخت‌ها را زیر هر خاکی فُشرد
روز شد، بیدار شد آن کاروان	دید رفته رخت و سیم و اُشتران
پس بدو گفتند ای حارس بگو	که چه شد این رخت و این اسباب کو؟
گفت دزدان آمدند اندر نقاب	رخت‌ها بردند از پیشم شتاب
قوم گفتندش که ای چون تلّ ریگ	پس چه می کردی، کیبی، ای مُرده‌ریگ؟
گفت من یک کس بُدم، ایشان گروه	با سلاح و با شجاعت، با شکوه
گفت اگر در جنگ کم بودت امید	نعره‌یی زن کای کریمان برجهید
گفت آن دم کارد بنمودند و تیغ	که خمش، ورنه کشیمت بی‌دریغ
آن زمان از ترس بستم من دهان	این زمان هیهای و فریاد و فغان
آن زمان بست آن دم که دم زخم	این زمان چندانکه خواهی هی کنم ⁴⁷

Bir kervan halkı, içlerinden birisini bekçi yapıp gece yatmışlar. Bekçi uyuyunca kervan halkının eşya ve mallarını hırsızlar gelip çalmışlar.

Gündüz olmuş, uyuyanlar uyanmış. Bekçiye demişler ki:

Bekçi baba! Çabuk söyle! Mallarımız ne oldu, paralarımız nerede?

Bekçi şu cevabı vermiş:

Birtakım yüzü örtülü hırsızlar gelip malları gözümün önünde çaldılar.

Kervan halkı: “Sebatsız! Hırsızlar geldiği zaman ne yaptın?” deyince bekçi yine demiş ki:

Ben yalnız idim. Onlar silahlı, cesur bir güçlü topluluk idi.

Kervan halkı şöyle itiraz etmişler:

Müdafaa etmeyi göze almadıysan, bize “Efendiler! Kalkın” diye niçin seslenmedin.

Bekçi şu cevabı vermiş:

Hırsızlar “Sus, yoksa seni şimdi acımadan keseriz” diyerek bana bıçak, kılıç gösterdiler.

O zaman susmak zorunda kaldım. Şimdi feryat ediyorum. O zaman nefesim tutuldu, nasıl feryat edeyim. Şimdi istediğiniz kadar feryat ederim.

⁴⁷ Reyâhîn, s. 52-53; Mesnevî-yi Ma‘nevî, VI/542-551.

14

در عمامه خویش در پیچیده بود	یک فقیه‌ی زنده‌ها در چیده بود
چون در آید سوی محفل در خطیم	تا شود زفت و نماید آن عظیم
چون منافق اندرون رسوا و زشت	ظاهر دستار چون حله بهشت
تا بدین ناموس یابد او فتوح	روی سوی مدرسه کرده صبوح
منتظر استاده بود از بهر فن	در ره تاریک مردی جامه کن
پس دوان شد تا بسازد کار را	در ربود او از سرش دستار را
باز کن دستار را آنگه بئر	پس فقیهش بانگ برزد کای پسر
صد هزاران زنده اندر ره بریخت	چونکه بازش کرد آنکه می گریخت
ماند یک گز کهنه‌یی در دست او	زان عمامه زفت نابایست او
زین دغل ما را بر آوردی ز کار	بر زمین زد خرقة را کای بی عیار
از نصیحت باز گفتم ماجرا ⁴⁸	گفت بنمودم دغل لیکن تو را

Bir fakih, eski bez parçalarını toplayıp mahfile gittiği zamanlar -halka büyük görünsün diye- sarığının içine koymuş.

Sarığın yüzü cennet hüllesi gibi süslü, içi münafık gönlü gibi çirkin imiş.

Fakih, sabahleyin bu kıyafetle istifaze için medreseye gidermiş.

Karanlık bir yolda adam soymak için bir hırsız pusuda bekliyormuş. Fakihin başından sarığı kapıp koşmaya başlamış.

Fakih, bunun arkasından bağırp demiş ki:

Oğlum! Bir kere sarığı çöz de ondan sonra götür.

Hırsız fakihin bu tavsiyesi üzerine sarığı çözüp kaçarken yola içinden pek çok bez parçaları dökülmüş.

Hırsızın elinde -fakihin hiçbir işe yaramaz azametli amâmesinden- bir arşın eski bezden başka bir şey kalmamış.

Hırsız o bezi yere vurup demiş ki:

Kıymetsiz! Bu hile sebebiyle beni kârımdan alıkoydun.

Fakih şu cevabı vermiş:

Sana hile yaptım. Lâkin nasihat yoluyla macerayı doğruca söyledim.

15

زار می نالید و بر می گفت سر	کودکی در پیش تابوت پدر
تا تو را در زیر خاکی آوورند	کای پدر آخر کجالت می برند؟
نی در او قالی و نه در وی حصیر	می برندت خانه تنگ و زحیر

⁴⁸ *Reyhân*, s. 54-55; *Mesnevî-yi Ma'nevî*, IV/1578-1579, 1581, 1583-1586, 1589-1590, 1592.

نی چراغی در شب و نه روز نان
نی درش معمور، نی بر بام راه
چشم تو که بوسه‌گاهِ خلق بود
خانه بی‌زینهار و جای تنگ
زین نسق اوصافِ خانه می‌شمرد
گفت جوحی با پدر ای ارجمند
گفت جوحی را پدر، ابله مشو
این نشانی‌ها که گفت او یک به یک
این نشانی‌ها که گفت او یک به یک

*Bir çocuk babasının tabutu önünde başını döverek şöyle feryat ediyormuş:
Baba! Seni nereye götürüyorlar? Orada ne kapı var, ne halı var, ne de hasır.
Gece kandil yok, gündüz ekmek. Orada ne yemek kokusu var, ne de izi.
Kapısı mamur değil, bacasına da yol yok. Yardımcı olacak bir komşu
bulunmaz.*

*Hayatında gözün, halkın busegâhı idi. Bu karanlık oda nasıl olur?
Bu amansız bir hanedir, dar bir yerdir. İçinde ne yüz kalır ne renk.
Çocuk, mezarı bu şekilde tavsif edip gözlerinden kanlı yaşlar saçarmış.
Çocuğun bu feryadını işiten bir (çapkın) babasına demiş ki:
Baba, vallahi bunu bizim eve götürüyorlar.*

Babası şu cevabı vermiş:

Ahmak olma.

(Çapkın) da şöyle demiş:

*Baba, beyan ettiği alâmetleri işitmiyor musun? Bu bir bir söylediği sözler
şüphesiz bizim evin evsâfına dâirdir.*

16

اشتر و گاو و فُچی در پیش راه
گفت فُچ بخش ار کنیم این را یقین
لیک عمر هر که باشد بیشتر
گفت فُچ با گاو و اشتر کای رفاق
هر یکی تاریخ عمر ابتدا کنید
گفت فُچ مَرچ من اندر آن عهد
گاو گفتا بوده‌ام من سال خورد
جفت آن گاو کش آدم جَدّ خلق
یافتند اندر رُوش بندی گیاه
هیچ کس از ما نگردهد سیر ازین
این علف اوراست اولی، گو بخور
چون چنین افتاد ما را اتفاق
پیرتر اولی ست باقی تن زیند
با فُچ قربان اسماعیل بود
جفت آن کاوی کش آدم جفت کرد
در زراعت بر زمین می کرد فُلُق

⁴⁹ *Reyhân, s. 57-58; Mesnevî-yi Ma'nevî, II/3116-3126.*

چون شنید از گاو و قوچ اشتر شگفت
 در هوا برداشت آن بند قصیل
 سرفرو آورد و آن را برگرفت
 اشتر بُختی، سَبُک، بی‌قال و قیل
 که مرا خود حاجتِ تاریخ نیست
 کین چنین جسمی و عالی گردنیست
 خود همه کس داند ای جانِ پدر
 که نباشم از شما من خردتر
 داند این را هر که زاصحابِ نهاست
 که نهاد من فزون تر از شماست⁵⁰

Deve, öküz, koç üçü birlikte giderken yolda bir demet ot bulmuşlar.

Koç "Arkadaşlar! Bu otu aramızda taksim edecek olsak hiçbirimiz bununla doymaz."

Lâkin kimin ömrü çok ise bu ot ona layıktır. Varsın yesin.

Mademki böyle bir nimete nail olduk, herkes yaşını söylesin, bu nimete en yaşlı olan müstahaktır, diğerleri sükût etsin" şeklinde bir mukaddime serd ettikten sonra demiş ki:

Ben Hazret-i İsmail'in kurbanıyla beraber bir otlakta otlardım.

Öküz buna karşı demiş ki:

Ben Ebu'l-beşer'in ziraat için yeryüzünü sürdüğü öküzün eşiyim.

Deve, öküzden, koçtan bunu işitince hayret ederek başını eğmiş, ot demetini ağzına alıp yukarı kaldırdıktan sonra demiş ki:

Benim için tarihe hacet yoktur. Zira ben böyle bir cisme, şöyle uzun bir boyna sahibim.

Herkes bilir ki ben sizden küçük değilim. Akıllı olan benim sizden muhterem olduğumu teslim eder.

17

شیر و گرگ و روبه‌بی بهر شکار
 چونکه رفتند این جماعت سوی کوه
 رفته بودند از طلب در کوهسار
 در رکاب شیر با فرّ و شکوه
 گاو کوهی و بز و خرگوش زفت
 یافتند و کار ایشان پیش رفت
 گفت شیر ای گرگ این را بخش کن
 گفت ای شه گاو وحشی بخش توست
 معدلت را نو کن ای گرگ کهن
 آن بزرگ و تو بزرگ و زفت و چُست
 روبها خرگوش بستان بی غلط
 بز مرا که بز میانه‌ست و وسط
 چونکه من باشم تو گویی ما و تو؟
 شیر گفت ای گرگ چون گفתי بگو
 پیش چون من شیری بی‌مثل و ندید؟
 گرگ خود چه سگ بود کو خویش دید
 پیشش آمد، پنجه زد او را درید
 گفت پیش‌آ ای خری کو خود خرید
 گفت این را بخش کن از بهر خورد
 بعد از آن رو شیر باروباه کرد
 چاشت خوردت باشد ای شاه‌گزین
 سجده کرد و گفت کاین گاو سمین

⁵⁰ *Reyhân*, s. 59-60; *Mesnevî-yi Ma'nevî*, VI/2457-2459, 2474-2483.

وان بز از بهر میانِ روز را
 یخنیی باشد شه پیروز را
 و آن دگر خرگوش بهر شام هم
 شب چره این شاه با لطف و کرم
 گفت ای روبه تو عدل افروختی
 این چنین قسمت ز که آموختی؟
 از کجا آموختی این ای بزرگ؟
 گفت ای شاه جهان از حالِ گرگ⁵¹

Aslan, kurt, tilki azametli aslanın rikâbında avlanmak için dağa gitmişler. Talihleri yardım ederek bir yaban öküzü, bir dağ keçisi ve bir semiz tavşan bulmuşlar.

Aslan, kurda demiş ki:

Arkadaş! Bu avları taksim et. Koca kurt adaleti tecdit eyle.

Kurt şöyle taksim etmiş:

Yaban öküzü sizin kısmetinizdir. O da büyüktür, siz de büyüksünüz.

Dağ keçisi vasat olduğu için benim hakkımdır.

Tilki kardeş! Tavşanı da münasip olduğu için sen al.

Aslan büyük bir vakarla demiş ki:

Küstah! Ne dedin. Bir daha söyle. Ben varken sen nasıl ben sen diyebiliyorsun.

Kurt ne köpektir ki benim gibi benzersiz bir aslanın huzurunda varlık gösteriyor. Mağrur! Yanıma gel.

Kurt aslanın önüne gelince bir pençede parlayıp tilkiye hitap ederek demiş ki:

Bunu sen taksim et.

Tilki secde edip aslana demiş ki:

Efendimiz! Semiz öküz kuşluk yemeğiniz olsun. Bu dağ keçisi gündüz efendimiz gibi güçlü bir hükümdara yahni olmaya yakışır.

Tavşan da efendimizin kemal-i izzetle akşam kahvaltısı olsun.

Aslan, bu taksimi görünce tilkiye demiş ki:

Aferin! Avları taksimde adil oldun. Bu taksimi kimden öğrendin.

Aslanın bu sorusuna tilki şu cevabı vermiş:

Bu taksimi kurdun hâlimden öğrendim.⁵²

18

آن یکی مرغی گرفت از مکر و دام
 مرغ او را گفت ای خواجه همام
 تو بسی گاوان و میشان خورده‌ای
 تو بسی اشتر به قربان کرده‌ای

⁵¹ *Reyâhîn*, s. 62-63; *Mesnevî-yi Ma'nevî*, I/3013, 3032-3033, 3042, 3044-3049, 3104-3109.

⁵² Necip Fazıl Kısakürek (ö. 1983) Destan adlı şiirinde ülkenin gidişatını anlatırken şöyle demiştir:

Allah'ın on pulunu bekleye dursun on kul;
 Bir kişiye tam dokuz, dokuz kişiye bir pul.

Bu taksimi kurt yapmaz kuzulara şah olsa;
 Yaşasın, kefenimin kefilî karaborsa!

تو نگستی سیر ز آن‌ها در زَمَن
 هم نگردی سیر از اجزای من
 هِلْ مرا تا که سه پندت بردهم
 تا بدانی زیر کم یا ابلهم
 وَاوَلِ آن پند هم در دستِ تو
 ثانیس بر بامِ کهگلُ بَسْتِ تو
 وَاَنْ سِوُمُ پندت دهم من بر درخت
 که از این سه پند گردی نیک‌بخت
 آنچه بر دست است، این است آن سَخُنْ
 بر کَفَشِ چون گفت اوّل پندِ زفت
 گشت آزاد و بر آن دیوار رفت
 گفت دیگر بر گذشته غم مخوَر
 چون ز تو بگذشت، زان حسرت مَبَر
 بعد از آن گفتش که در جسمم کَتیم
 ده درم‌سنگ است یک دُرّ یتیم
 دولتِ تو بختِ فرزندانِ تو
 بود آن گوهر به حقّ جانِ تو
 فوت کردی دُرّ که روزی‌ات نبود
 که نباشد مثلِ آن دُرّ در وجود
 آنچنانکه وقتِ زادن حامله
 ناله دارد، خواجه شد در غلغله
 مرغ گفتش نی نصیحت کردم
 که مبادا بر گذشته دی غمت؟
 چون گذشت و رفت، غم چون می‌خوری
 یا نکردی فهم پندم یا کَری؟
 وَاَنْ دوم پندت بگفتم کز ضلال
 هیچ تو باور مکن قولِ مُحال
 من نِیمِ خود سه درم‌سنگ ای اسد
 خواجه باز آمد به خود، گفتا که هین
 گفت آری خوش عمل کردی بدان
 پند گفتن با جَهولِ خوابناک
 چاکِ حُمق و جهل نپذیرد رَفو
 تا بگویم پندِ ثالثِ رایگان
 تخم افکندن بود در شوره خاک
 تخمِ حکمت کم دِهَشِ ای پندگو⁵³

Birisi, kurduğu tuzakla bir kuş tutmuş. Kuş avcıya demiş ki:

Efendi! Sen pek çok öküz, koyun yiyip semiz kuşlar yemişsindir.

Hiçbir vakit bunlarla doymadın. Benim etimle de doymazsın.

Beni azat edersen sana üç öğüt veririm. Akıllı mıyım ahmak mıyım, o zaman anlarsın.

Birinci öğüdü elinde, ikincisini damın üzerinde, üçüncüsünü de ağaçta veririm. Eğer bu öğütlerle amel edersen mutlu olursun.

Elinde söyleyeceğim öğüt şudur: Kimden işitirsen işit muhal olan söze sakın inanma.

Kuş bu önemli öğüdü avcının elinde söyleyip azat olunca duvarın üzerine konarak demiş ki:

Bir zaman geçmişe gam yeme. Bir şey elinden çıkarsa mütehassir olma.

Bundan sonra söze şu şekilde devam etmiş:

⁵³ Reyâhîn, s. 65-67; Mesnevî-yi Ma'nevî, IV/2245-2265.

Vücudumda on dirhem taş ağırlığında gayet kıymetli bir inci gizliydi. Bu inci canın hakkı için senin bâis-i devletin, evlâd ve ahfâdının mûcib-i saâdeti olacaktı.

Yazık ki elinden kaçırdın. Kısmetin değılmiş.

Varlık âleminde bu incinin benzeri daha görülmemiştir.

Avcı kuştan bunu işitince kemâl-i tahassürle feryâd etmeye başlamış.

Kuş avcıya demiş ki: Geçmişe gam yeme demedim mi? Mademki bu nimet elinden gitti niçin üzülüyorsun?

Ya benim verdiğim öğüdü anlamadın yahut sağırsın.

Sana ikinci olarak muhal olan şeye inanma dememiş miydin?

Ahmak ben üç dirhem gelmem. Vücudumda on dirhem inci nasıl bulunabilir?

Avcı, aklını başına toplayıp demiş ki: Canım kuş! Üçüncü öğüt ne, bari onu söyle.

Kuş şu cevabı vermiş: Öbürleriyle güzel amel ettin de üçüncüyü de ucuzca söyleyemem.

Gafil cahile öğüt vermek çorak yere tohum ekmeye benzer.

Ahmaklık ve cehalet yırtığı yama kabul etmez. Nâsıh! Cevher-i hikmeti zâyi etme!

Kaynaklar

Banarlı, Nihad Sâmi, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, I-II, İstanbul 1971.

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, I-III, İstanbul 1333.

Bûstân-ı Sa'dî, nşr. Gulâmhuseyn Yûsufî, Şirket-i Sihâmî ve İntişârât-ı Hârezmî, Tahran 1359 hş.

Gülistân-ı Sa'dî, nşr. Gulâmhuseyn Yûsufî, Şirket-i Sihâmî ve İntişârât-ı Hârezmî, Tahran 1373 hş.

İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, I-IV, İstanbul 1988 (IV, 1948-1952)

Kılıç, Müzahir - Atalay, Mehmet, "Şeyh Vasfî ve Cezebât Adlı Eseri", *Doğu Araştırmaları*, 2011/2 sa. 8, s. 63-92.

Kılıç, Müzahir - Atalay, Mehmet, "Şeyh Vasfî ve Feyzâbâd Adlı Eseri", *Doğu Araştırmaları*, 2012/1, sa. 9, s. 5-40.

Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-yi Ma'nevî*, I-II, haz. Tevfik Subhânî, Sâzmân-i Çâp ve İntişârât, Tahran 1390 hş.

Özsarı, Mustafa, "Şeyh Vasfî", *DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, XXXIX, 71-72.

Özsarı, Mustafa, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Yaşamış Bir Neo-Klasik Şeyh Vasfî*, Altınpost Yayınları, Ankara 2013.

Şeyh Vasfî, *Reyâhîn*, seçen ve çeviren: Şeyh Vasfî, Mihran Matbaası, İstanbul 1305.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, haz. Mehmet Atalay, Erzurum 2005.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998. (VIII, 513-514)